

Multidiszciplináris kihívások Sokszínű válaszok

A BGF KVIK KÖT TANULMÁNYKÖTETE

KULTÚRA
VALÓSÁG
INFORMÁCIÓ
FEJLESZTÉS

2015/2



Budapesti Gazdasági Főiskola, Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar,
Közgazdasági Intézeti Tanszéki Osztály Tanulmánykötete

On-line tanulmánykötet

Kiadó neve: BGF KVIK Közgazdasági Tanszéki Osztály

Kiadó székhelye: Bp, 1054, Alkotmány utca 9-11. I. em. 121.

Kiadásért felelős személy: dr. Hamar Farkas Ph.D.

Főszerkesztő: dr. Hamar Farkas Ph.D.

A borító Czeizel Balázs grafikus ötlete alapján készült

ISSN:

MULTIDISZCIPLINÁRIS KIHÍVÁSOK
SOKSZÍNŰ VÁLASZOK
2015/2. kötet

**Budapesti Gazdasági Főiskola,
Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar,
Közgazdasági Intézeti Tanszéki Osztály
Tanulmánykötete**

Budapest, 2015. február

A földhasználat főbb jellemzői és összefüggései a Dél-alföldi Régióban

A magyar agrárium és mezőgazdaság változásainak, szerkezetének, múltjának, jelenének és jövőbeli lehetőségeinek vizsgálata szinte kimeríthetetlen téma. A mezőgazdasági termelés és a vidéki élettér térbeli elhelyezkedését, lehatárolásának lehetőségeit szerte a világon rengeteg tényező befolyásolja, így ez igaz Magyarország esetében is. A természeti tényezők (éghajlat, talaj, domborzat, vízrajz) mellett fontosak a gazdasági adottságok is (foglalkoztatottság, piaci viszonyok, kereslet, kínálat, eszköz- és munkaerő-ellátottság, tulajdonviszonyok és támogató-sok). Kutatásunkban a tradicionális mezőgazdasággal rendelkező Dél-alföldi Régió földhasználatának arányait, jellemzőit és az azokban bekövetkezett főbb változásokat kívánjuk feltárni.

The examination of the past, the present and the future opportunities of hungarian agriculture is an endless topic. The designation opportunities could be influenced by several factors worldwide, so that is the situation in the case of Hungary as well. Beside the natural factors (climate, soil, topography, hydrography) the economical endowments (employment, market conditions, supply, demand, material and labour supply, ownership and subsidies) are important too. In my research I try to explore the basic changes in the landuse and the importance of agriculture by varied datas and maps of agricultural enterprises int he case of South-Great-Plain region.

Bevezetés

A Dél-alföldi régió az ország legnagyobb kiterjedésű régiója, amely az ország délkeleti és déli területén, a Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megye által lefedett területen helyezkedik el. Területének jelentős része változatos természeti és táji értékekben gazdag adottságú síkság, melynek tengerszint feletti magassága sehol sem haladja meg a 200 métert. A régió területe 18.339 km², mely az ország összterületének 20%-a. Az ország népességének közel 14%-a él itt, a népsűrűség 74 fő/km². A régió földterületének nagy része alkalmas mezőgazdasági hasznosításra, 85%-a termőterület, ennek 84%-a mezőgazdasági jellegű. A régióban három nemzeti park működik (Körös-Maros Nemzeti Park, Kiskunsági Nemzeti Park, Duna-Dráva Nemzeti Park), melyek területe az országban lévő összes nemzeti park területének 21%-át adja. A tájvédelmi körzetek száma 8, a természetvédelmi területek 13%-a található a Dél-Alföldön (Dél-alföldi Operatív Program, 2007).

A települések számát (254 település, mely országos viszonylatban a legalacsonyabb egy régió belül) és a régió területét (az ország legnagyobb kiterjedésű régiója) tekintve, a régió az ország legritkább településhálózatával rendelkezik. Dél-Alföld településhálózatára igen jellemző az egyre nagyobb mértékben differenciálódó tanyák léte, amelyek szerves részét képezik számos településnek, így azoktól elválasztva semmiképp sem fejleszthetők. Alföldi jellegzetességek az egymás szomszédságában fekvő, fontosabb közlekedési artériára felfűződő, többnyire tradicionális városok által kirajzolt, viszonylag fejlett, urbanizált tengelyek, valamint a régió Duna menti, nyugati pereme (A Dél-Alföld Régió Területfejlesztési Konceptió felülvizsgálata és Operatív Programblokk javaslatai, 2005).

A Dél-alföldi régió természeti adottságainál fogva (a legjobb természetes termőképességű talajok a csernozjomok, amelyek előfordulása a dél-alföldi területeken a leggyakoribb, továbbá a terület átlagos aranykorona-értéke az országban a legmagasabb) is tradicionálisan mezőgazdasági jellegű. Ezt számos elemzés, kutatás és tanulmány is alátámasztja. A Központi Statisztikai Hivatal több évi adatai és a térség különböző területfejlesztési koncepció is megerősítik a régió agrártermelésben betöltött szerepének fontosságát. Annak ellenére, hogy a régiók versenyképességi mutatói 1990 és 2007 között fokozatosan romlottak, a mezőgazdasági jellegű régiók (Észak-Alföld, Dél-Alföld, Dél-Dunántúl) meghatározó szerepe megmaradt (Dél-Alföldi Régió Agrárstruktúra és Vidékfejlesztési Stratégiai Program, 1999).

A mezőgazdaságban megtermelt bruttó hozzáadott érték és az összes hozzáadott érték aránya csak a Dél-alföldi régióban haladta meg a 2000-es évek végére is 10%-ot. A mezőgazdaságban előállított bruttó hozzáadott érték több, mint egynegyedét a Dél-alföldi régió adja. Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megyék az ország mezőgazdasági kibocsátásának közel 30%-át adják, a mezőgazdasági vállalkozások és az egyéni gazdaságok kibocsátását vizsgálva is minden kategóriában az élen állnak. A mezőgazdaság részesedése a beruházásokból jelenleg 7% körül mozog, szemben az országosan jellemző 3%-kal. Az összes élelmiszeripari termelésből csaknem 20%-kal részesedik, a húsipari termékek több, mint 40%-át a térségben állítják elő. A mezőgazdasági területek nagyságát (a 100 lakosra jutó mezőgazdasági terület eléri a 100 hektárt), a sertéstartást, a halgazdálkodást (2007-ben a lehalászott étkezési hal teljes mennyiségének 97%-át a régióban termelték) valamint a vadgazdálkodást tekintve is az élen áll. Jellemzőek a saját tulajdonú földek, a bérbe adott földek aránya nem éri el a 30%-ot. Az ország többi területéhez képest kevésbé jelentősek az elaprózódott birtokok, a földterületek alig felét érinti a probléma (KSH, 2008 alapján).

Az intenzív mezőgazdasági termelésnek köszönhetően a mezőgazdasággal foglalkozó egyéni gazdaságok száma az Észak-alföldi régió kivül a dél-alföldi térségben a legnagyobb, az összes egyéni vállalkozás 40%-a a régiót választja székhelyéül. Ettől az aránytól nem sokkal maradnak el a gazdasági szervezetek sem, az agrárágazatba tartozó vállalkozások egyharmada található a térségben. Gazdasági társaságok esetében a 10 főnél kevesebb munkaerőt foglalkoztató vállalkozások száma a Dél-Alföldön a legkisebb, a 250 főnél többet foglalkoztató nagyvállalatok száma pedig a legnagyobb (KSH adatok (2010) alapján).

Ugyan az állat- és növénytartó gazdaságok száma az országos tendenciához hasonlóan visszaesett, mindkét kategóriában a gazdaságok száma az Észak-alföldi régió után a Dél-Alföldön a legmagasabb és ebben a régióban a legkiegyenlítettebb a növénytermesztéssel és állattenyésztéssel foglalkozó vállalkozások száma is. Ez valószínűleg annak is köszönhető, hogy az utóbbi években a növénytermesztéssel foglalkozók aránya ebben a térségben mutatta a legnagyobb mértékű csökkenést, miközben az állattartó gazdaságok száma kis mértékben növekedett (2007-ben például itt működött a legtöbb szarvasmarhatartó gazdaság, valamint juhtenyésztésben is élen jártak az alföldi területek). A zöldségtermesztő gazdaságok közel fele található a dél-alföldi térségben, ám jellemző, hogy a zöldségtermesztésen kívül kiegészítő tevékenységeket is folytatnak. A piacra termelő vállalkozások súlya a vizsgált régióban kiemelkedő, eléri a 20%-ot, a felesleget értékesítők aránya pedig megközelíti a 40%-ot. A gazdaságok technikai felszereltsége, gépesítettsége, gépelátottsága és azok teljesítménye minden tekintetben a vizsgált területen mutatja a legkedvezőbb számokat.

A gyümölcsstermesztés területén sem elhanyagolható a régió szerepe. Ugyan az Észak-alföldi régióban több gyümölcstermő terület található, mégis a dél-alföldi térség az északonál magasabb termésenyiséget produkál. Szőlőtermő területek esetében elmondható, hogy a legnagyobb termőterületek a Dél-alföldi régióban találhatók (KSH, 2008 alapján).

Míg a mezőgazdaságban foglalkoztatottak országos aránya napjainkra 3-4% körül mozog, addig a Dél-alföldi régióban ez az érték eléri a 12%-ot. Érdekesség, hogy a mezőgazdaságban foglalkoztatott nők száma szintén a vizsgált térségben a legmagasabb. Negatívumként említhető, hogy a 60 év felettiek arány közel 10%, amely az országos átlaghoz képest kedvezőtlen. A Dél-alföldi régióban a mezőgazdaságban foglalkoztatottak iskolai végzettségéről az mondható el, hogy döntően a legfeljebb 8 általánost végzett munkaerő a jellemző illetve az agrár-szakirányú középfokú képzésben sincs lemaradása, azonban a főiskolai vagy egyetemi végzettségű foglalkoztatottak aránya csekély. Ezzel szemben a mezőgazdasági témájú kutatásokat folytató K+F helyek számát tekintve a közép-Magyarországi régió után a Dél-alföldi régió rendelkezik a legtöbb agrár-kérdéskörrel foglalkozó kutatóhellyel. Ezekon belül a legnagyobb arányt a növénytermesztési és kertészeti témájú kutatások teszik ki, valamint végeznek biotechnológiai, fejlesztési célú vizsgálatokat is (Gurzó et al, 1998).

Anyag és módszer

Jelen kutatás során törekedtem olyan feldolgozható adatokat és módszereket összegyűjteni, majd alkalmazni, amelyek jól reprezentálják a vizsgálat céljait. Elsődleges cél volt megtudni, hogy a Dél-alföldi régió az elmúlt évek során megőrizte-e kitüntetett mezőgazdasági szerepét és amennyiben igen, mely szegmensek kiemelkedők. Ennek meghatározására a régiót alkotó három megye 254 településének (ebből Bács-Kiskun megye 119, Békés megye 75 és Csongrád megye 60 települést jelent) adatait dolgoztam fel. Az előzetes adatgyűjtés során az egyéni gazdaságok és a mezőgazdasági tevékenységet folytató gaz-

dasági szervezetek településsoros adatait is begyűjtöttem, ezt az adathalmazt azonban szűkíteni kellett. A bevezetésben már említettem, hogy a Dél-alföldi régióban az egyéni gazdaságok túlsúlya jellemző a gazdasági társaságokkal szemben. Így annak érdekében, hogy az érem másik oldalát is lássuk (vajon a vállalkozások szemszögéből vizsgálódva is kiugróan pozitív eredményeket kapunk-e), a mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek helyzetét tükröző mutatókat vettem figyelembe az elemzés során. További szempont volt, hogy a tradicionális értelemben vett földhasznosításra fókuszáljak, így ebből a kutatásból kihagytam a zöldségtermesztés és az állattenyésztés ágazatokat (hiszen ezek vizsgálata önmagukban is egy hasonló terjedelmű tanulmány alapjait képezik).

A szűkített adatbázis a következő mutatókat tartalmazza:

- mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek száma (db),
- mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek használatában lévő
 - összes földterület (m²),
 - szántó területe (m²),
 - gyümölcsös területe (m²),
 - szőlő területe (m²),
 - gyep területe (m²),
 - erdő területe (m²),
 - művelés alól kivett földterület (m²),
- a települések területe (ha).

Az adatok minden mutató esetében a 2000. és 2010. évre, valamint a régió minden településére vonatkozóan rendelkezésemre álltak, ennek köszönhetően a lehető legkisebb területi bontásban és 10 év távlatában, illetve az elérhető legfrissebb számadatokkal tudtam jellemezni a dél-alföldi térség földhasználatának jellemző vonásait és összefüggéseit.

A kutatás módszerének kiválasztásánál fontos volt, hogy az eddig készült tanulmányok metodikáján túl valamilyen más fajta megközelítéssel, más aspektusból is elemezzem a Dél-alföldi régiót. Az adatbázishoz alkalmazkodva olyan módszert kerestem, amellyel a régió településének értékei összevethetők az országos adatokkal. Az elemzés alapját egy régi módszer újraértelmezése adta. Bernát Tivadar és Enyedi György 1961-ben *A magyar mezőgazdaság termelési körzetei* című művében alkalmazta (a módszert Bernát Tivadar dolgozta ki) a következő képletet az egyes növények termelési körzetei elhatárolásának alapját adó termelőképesség meghatározásához. Első lépésben járási terméshozamokat a járás egész szántóterületére vetítették.

$$\frac{m}{t} * \frac{t}{T} = \frac{m}{T}$$

A képletben $m = a$ járás termésmennyisége, $t = a$ vizsgált növény vetésterülete, $T = a$ járás egész szántóterülete. Ez a viszonzszám a járás egész területére számított termésátlag. Ezután hasonló módon kiszámolták országos szinten a termésátlagot.

$$\frac{t_0}{T_0} * \frac{m_0}{t_0} = \frac{m_0}{T_0}$$

Végül ezt a két viszonzszámot egymáshoz viszonyították, így megkapták a termelőképeséget kifejező koefficienst.

$$\frac{m}{T} / \frac{m_0}{t_0} = \frac{m}{m_0} / \frac{T}{T_0}$$

Ez a viszonzszám lényegében azt mutatta meg, hogy az adott járás vetésterületéhez mérten milyen mértékben részesedik az ország termésmennyiségéből, tehát a termésmennyiség arányos-e a vetésterülettel, vagy aránytalanul kisebb, illetve nagyobb annál.

Ez utóbbi képletet átalakítva és azonos mértékegységeket használva nem kizárólag a termésmennyiség az országosból kivett részesedését képes kimutatni, hanem szinte bármely mutató országos arányát. Az átalakított és egyszerűsített képlet a következő jelöléseket kapta.

$$\frac{q_{i-p}}{q_0} / \frac{t}{t_0} = r$$

Az egyenletben a q_{i-p} jelenti a 8 vizsgált mutató településekre vonatkoztatott értékeit, a q_0 pedig ugyanezen mutatók országos értékeit. A t az adott település területe, t_0 pedig az ország területe. Ennek megfelelően például a képletbe behelyettesítve a Kecskeméti mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek számát, megkapjuk, hogy Kecskemét a település területe, a településen működő agrárvállalatok száma alapján az országos értékekhez mérten „milyen mértékben részesedik” a mezőgazdasági vállalkozásokból. A viszonzszámnak az r elnevezést adtam (az angol *rate* [arány] kifejezésből).

A hányados eredményeképp általában 0 és 1 körüli, illetve 1 feletti számokat kaptam. Ezek alapján minden mutató esetében három fő kategóriát alakítottam ki. Az első az országos átlag alatti ($0 \leq r < 1$), a második az átlag közeli ($r \sim 1$), a harmadik az átlag feletti ($1 < r$) kategória.

Az eredmények ábrázolására térképi megjelenítést alkalmaztam, melynek színmegjelölései minden esetben ugyanazt a logikát követik (az átlag alatti és közeli kategóriába eső településeket a jobb elkülöníthetőség érdekében nem jelöltem külön színekkel).

1. táblázat: A térképek színekódjai

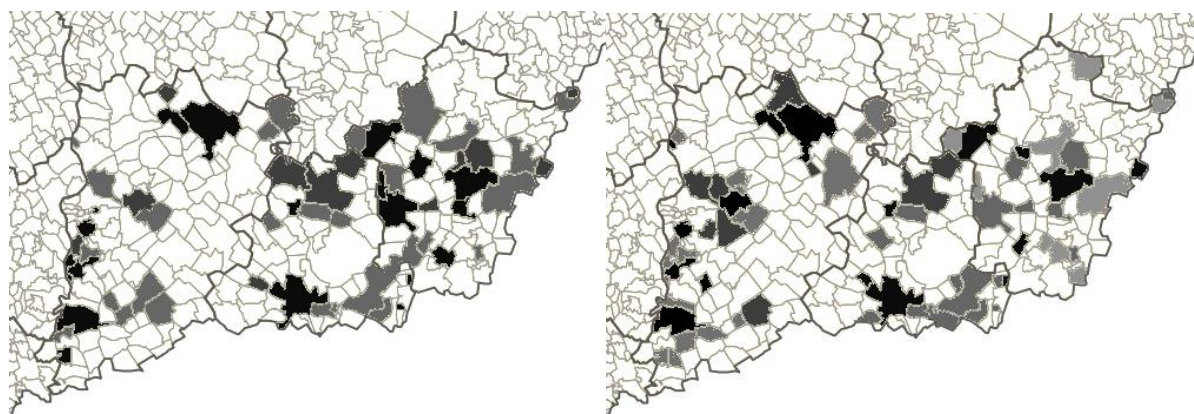
Átlag alatti	$0 \leq r < 1$	
Átlag közeli	$r \sim 1$	
Átlag feletti	$1 < r < 1,49$	
Átlag feletti	$1,5 < r < 1,99$	
Átlag feletti	$2 < r$	

Forrás: a szerzők saját szerkesztése, 2014

Eredmények

A vizsgálataim során született főbb eredményeket a következő ábrákon látható térképek mutatják.

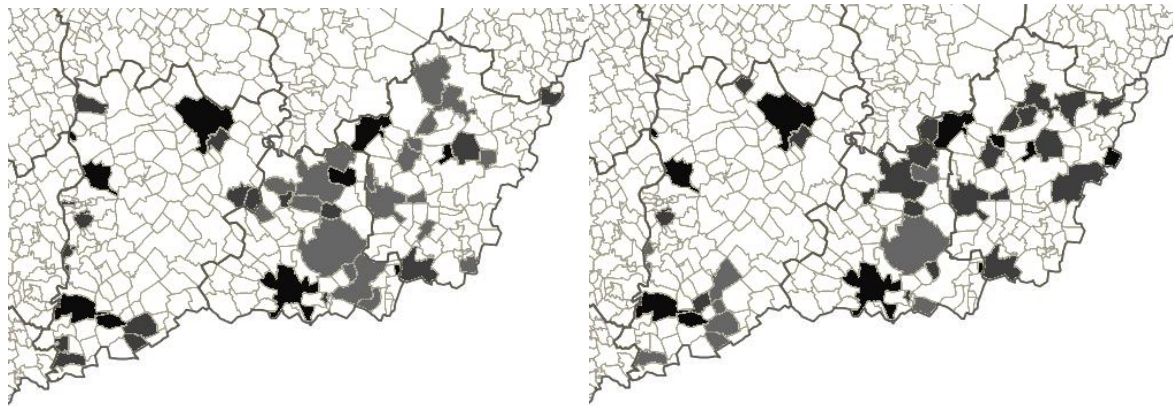
1. ábra: A mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek száma 2000, 2010



Forrás: a szerzők saját szerkesztése, 2014

Az 1. ábrán az látható, hogy milyen arányban részesült a Dél-alföldi régió 2000-ben és 2010-ben a mezőgazdasági tevékenységet folytató vállalkozásokból. A 2000-es évben Bács-Kiskun megyében a települések 18,5%-a, Békésben közel 30%-a, Csongrádban 24%-a mutat kiemelkedő értékeket, tehát az országos átlagnál magasabb számokat. 2010-re Bács-Kiskun megyében a településeknek már 26%-a rendelkezett kiugró értékekkel, Csongrádban ez szám 28%, míg Békés megye az eltelt 10 év alatt stagnált. Az átlag feletti értékeket mindkét évben jellemzően a nagyobb városok és vonzáskörzeteik produkálták (Kecskemét, Baja, Szeged, Makó, Békéscsaba, Szentes).

2. ábra: A gazdasági társaságok által használt összes földterület 2000, 2010



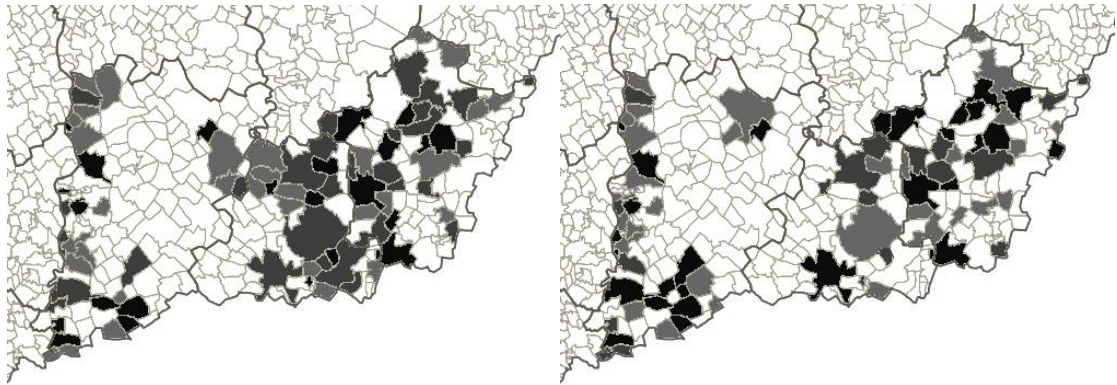
Forrás: a szerzők saját szerkesztése, 2014

A mezőgazdasági tevékenységet folytató vállalkozások által használt földterületek viszonyszámának megoszlását a 2. ábra mutatja. Ebben az esetben is megfigyelhető, hogy a Dél-alföldi régió kiemelkedő helyzetben van. Ez az jelenti, hogy a régióban átlagosan az átlag feletti kategóriát elérő települések száma 2000-ben elérte a 20%-ot. Megyei bontásban ebben Csongrád megyének van a legnagyobb szerepe 23,4%-os aránnyal. Nem sokkal marad el Békés megye 21,4%-kal, míg Bács-Kiskun tőlük jócskán lemaradva 13,45%-os arányt képvisel. A mezőgazdasági vállalkozások számához hasonlóan a földterületek tekintetében is a nagyvárosoké a főszerep, Kecskemét, Szeged és Baja mellett ezúttal megjelenik a térképen Hódmezővásárhely is. Ez a régiós arány 2010-re 17%-ra csökkent köszönhetően Bács-Kiskun és Csongrád megyék értékeinek csökkenésének.

A 3. ábrán a mezőgazdasági vállalkozások földhasználatának egy szegmense, az általuk használt szántók nagyságának arányszáma látható. Az előző két ábrához a képest a 2000. évben itt figyelhető meg a legtöbb kiugró értéket képviselő település. Bács-Kiskun esetében ez a települések majdnem 27%-át, Békés esetében 45%-át, Csongrád megyében pedig 35%-át jelenti, amely így közel 36%-os régiós átlagot produkál.

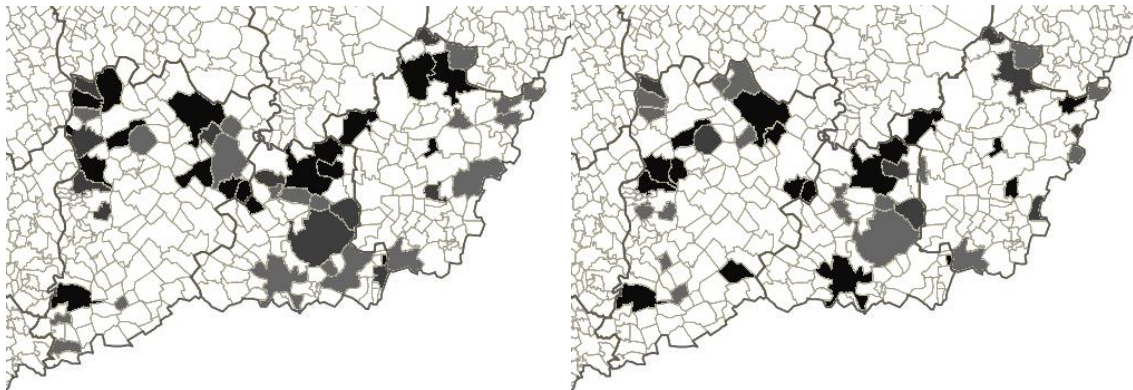
2010-re a régiós átlag közel 34%-ra csökkent, bár ez önmagában nem mondható radikális visszaesésnek. A Bács-Kiskun megyei arány 2%-os emelkedése nem tudta ellensúlyozni Békés 1%-os és Csongrád megye 5% mértékű csökkenését. A szántóterületek esetében a nagyobb városok kiterjedtebb vonzáskörzete, valamint a Duna vonala menti települések is nagy szerephez jutnak.

3. ábra: A gazdasági társaságok által használt szántóterület 2000, 2010



Forrás: a szerzők saját szerkesztése, 2014

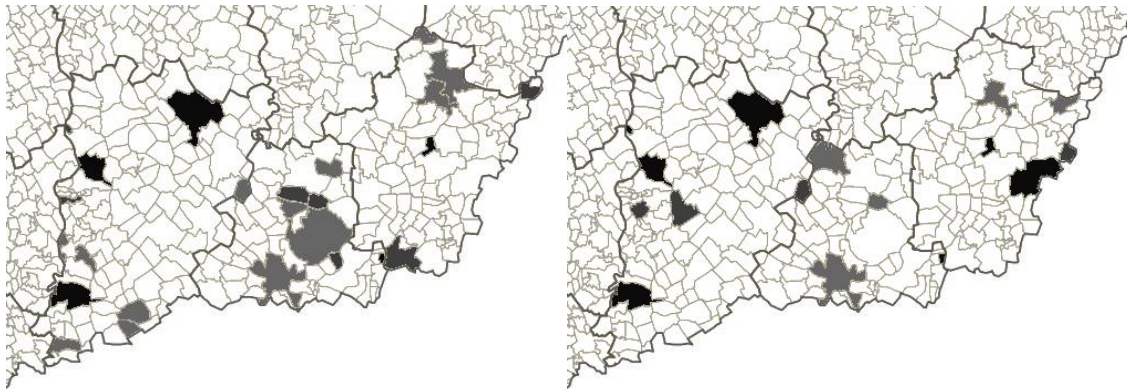
4. ábra: A gazdasági társaságok által használt gyepterület 2000, 2010



Forrás: a szerzők saját szerkesztése, 2014

Hasonlóság mutatkozik az agrár-vállalkozások által használt gyepterületek arányában és az eddig közölt eredményekben, melyet jól reprezentál a 4. ábra. A gyepterületek tekintetében az átlag feletti kategóriát a Dél-alföldi régió településeinek több, mint 20%-a érte el a 2000. évi adatok alapján. Ehhez az arányhoz Bács-Kiskun megye településeinek 19%-val, Békés 17%-val Csongrád megye pedig mintegy 25%-val járult hozzá. Tíz év múlva a régiós átlagérték 17% alá csökkent. Ugyan Bács-Kiskun és Békés megyék értékei alig csökkentek, azonban Csongrádban a települések több, mint 10%-a elvesztette kiemelkedő szerepét. Kivehető a hasonlóság az illusztrációban is, eredményeink alapján a térképen ismét a nagyobb városokat kellett sötét színekkel jelölnünk.

5. ábra: A gazdasági társaságok tulajdonában lévő művelés alól kivont terület 2000, 2010



Forrás: a szerzők saját szerkesztése, 2014

Az utolsó térképeken (5. ábra) a mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági társaságok által birtokolt művelés alól kivont területek arányai láthatóak. Ezt azért tartottam fontosnak megjeleníteni, hogy lássam, az elmúlt tíz év alatt ebből a szemszögből mennyire indult „hanyatlásnak” a dél-alföldi térség mezőgazdasága, hiszen arról a művelésből kivont területek mennyisége és aránya árulkodó jeleket mutathat. Az ábráról leolvasható, hogy az előzőekhez képest az átlag feletti kategóriába tartozó települések száma nem nagy. 2000-ben a régió településeinek 10%-a tartozott kiemelkedő kategóriába, mely 2010-re 6,4%-ra csökkent. Ebben a változásban Bács-Kiskun területe 3,3%-os (9,24%-ról 5,88%-ra), Békés megye 1,33%-os (8%-ról 6,67%-ra), Csongrád települései pedig 6,67%-os (13,33%-ról 6,67%-ra) csökkenéssel játszottak szerepet. Az országos átlag feletti kategóriában Harta, Kecskemét, Baja, Murony, Gyula és Pitvaros városok emelhetők ki leginkább.

Az anyag és módszer fejezetben felsorolt mutatók közül három kategóriában nem készült térkép. Egyrészt a vizsgálat típusa miatt, másfelől az elemzés során kiderült, hogy nem rendelkeznek az előzőekben bemutatott jelentőségű értékekkel.

A gyümölcsstermő területek arányszáma 2000-ben az egész régióra vetítve 12% körül mozgott, melyet szinte teljes egészében Bács-Kiskun megyei települések adnak. Az itt található települések több, mint 11%-a tartozik az átlag feletti kategóriába, ezen belül Érsekhalma érte el a legmagasabb értéket. A másik két megyében jellemzően csak néhány település emelhető ki. Hasonló volt a helyzet tíz év elteltével, sőt 2010-ben Bács-Kiskun térsége még tovább növelte régió belüli vezető szerepét 11%-ról 14,5%-ra.

A szőlőtermő területekkel kapcsolatos viszonyszámokat vizsgálva szinte ugyanazt a tendenciát találjuk, mint a gyümölcsstermő területek esetében. A 2000-es évben Bács-Kiskun megye 10%-ot meghaladó értékével a régió átlagát adta. Békés megyében gyakorlatilag egy település sem ért el kiugró arányt. Csongrád megyében egyetlen átlag feletti kategóriás településként Pusztaszer említhető, ebben az évben magasan az országos arányok felett telje-

sített. 2010-ben Bács-Kiskun településeinek már 18,5%-a tartozott kimagasló kategóriába, míg Békésben a helyzet egyáltalán nem változott, sőt a Csongrád megyei Pusztaszer is kiesett az átlag feletti csoportból.

Az utolsó vizsgált mutató a mezőgazdasági vállalkozások tulajdonában lévő erdőterület volt. Ebben a szegmensben szerepeltek a legkisebb arányban kimagasló értékű települések (természetesen ez a régió természetföldrajzi adottságaiból is következik). Ám még ha az ország többi régiójához képest kevés erdőterülettel rendelkezik is dél-alföldi térség, egyik település esetében megfigyelhető kiugró érték. Ilyen például Bács-Kiskunban Kecs-kemét és Baja városai, amelyek a település területéhez képest és az országos adatokhoz képest az átlag feletti kategóriába kerültek 2000-ben és 2010-ben is. Békés megyéről ez nem mondható el. Egyetlen települése Murony, amely 2010-re érte el átlag feletti arányát. Ugyanez a helyzet Csongrád megyében is azzal a különbséggel, hogy Szeged mind a két vizsgált évben a kimagasló kategóriában szerepelt.

Következtetések, javaslatok

Kutatási eredményeim alapján a Dél-alföldi régió még mindig meghatározó mezőgazdasági jellegű térség, régió. Továbbra is képes a bevezetésben vázolt mezőgazdasági kibocsátás teljesítésére, sőt, ahogy azt vizsgálataim is mutatták számos, az országos átlag feletti értékekkel rendelkező, kiemelkedő településsel rendelkezik. Mivel ezek kiugró arányok a növénytermesztéshez és az állattartáshoz szorosan kötődő területeken (mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági társaságok száma, szántóterületek és gyepterületek) is kimutathatók, érdemes lehet a fejlesztési koncepciókban nagyobb hangsúlyt fektetni a gazdaságfejlesztésen belül a mezőgazdasági tevékenységre, ugyanis az eddigiek során nem volt jellemző.

Hiába jár az ország élén a Dél-alföldi régió a mezőgazdasági ágak, ágazatok szinte mindegyikének élén, a versenyképessége elmarad a kívánt értékektől. Vizsgálataim alapján mind a gépesítettség és a technikai felszereltség tekintetében, mind a mezőgazdaságban előállított hozzáadott érték, valamint a mezőgazdaság GDP-ben betöltött szerepe alapján az agrártermékekre támaszkodva elérhető a régió fenntartható versenyképességének növelése. Fontos volna, hogy a térségi szakemberek felismerjék a Dél-alföldi régió gyenge versenyképességi mutatóit okozó tényezőket.

További pozitívumként említhető, hogy a művelés alól kivett területek a térségben nem számottevő nagyságúak és a jórészt a sűrűbben lakott nagyvárosok környékén koncentrálnak. Ennek a városok terjeszkedése és népességnövekedése, illetve a multinacionális vállalatok zöldmezős beruházásai állhatnak a háttérben. Úgy véljük így a művelés alóli területkivonás nem jelent akkora veszélyt a régióban, mint más térségekben, főként, ha figyelembe vesszük a terület országos arányokhoz mért adottságait. Veszélyként említhető, hogy a Dél-alföldi régióban a kiváló aranykorona-értékek ellenére (valószínűleg a fővárostól és az infrastrukturális vérkeringéstől való távolság miatt) hazánkban a legalacso-

nyabbak a földárak, kiváltképp a szántók ára. Ez eredményezheti a gyors és olcsó nem mezőgazdasági célú felvásárlást.

Az egyéni gazdaságok nagymérvű túlsúlya is okozhat még problémákat a térségben. Igaz, a gazdálkodók nagy része piacra termel, vagy feleslegét értékesíti (a mezőgazdasági tevékenységet folytató vállalkozások esetében is ez a jellemző), sőt az exportra is számos gazdaság termel, mégis jórészt a régió belüli piacokon történik az értékesítés. Ennek köszönhetően az itt megtermelt hozzáadott érték nem jut el az ország távolabbi pontjaira, még ha a természeti, technikai, minőségi adottságok rendelkezésre is állnak ehhez. Megoldást jelenthet a zöldségtermesztő ágazatban jellemzőbb együttműködések szorgalmazása, hogy amely területen lehetséges, megvalósulhassanak hosszabb ellátási láncok.

A Dél-alföldi régióban kevés a külföldről származó beruházás. Alapvetően ez a tény nem jelentkezik negatívumként, azonban, az imént említett ellátási láncokkal kapcsolatban segítséget nyújthatna azok kialakításában, akár a tapasztalat megosztása által. A külföldről származó jövedelem egy konszolidáltabb formája az európai uniós támogatások és pályázatok igénylésének, illetve benyújtásának szorgalmazása. Ez több szempontból is megoldást jelenthet. Egyrészt, mivel a legtöbb technikai és infrastrukturális feltétel adott a régióban, a pénzeket a hozzáadott érték megfelelő módon történő hasznosítására, értékesítésére tudják fordítani.

Másrészről 2014-2020 között új időszámítás kezdődött az EU-ban, változott a Közös Agrárpolitikához köthető támogatások egy része. Ilyen például a fiatal gazdákat célzó program, melyet ebben a programozási időszakban Európában kiemelten kívánnak kezelni. Mivel a Dél-alföldi régióban az országos átlagnál magasabb a 60 év feletti gazdálkodók aránya, a támogatások ösztönzőleg hathatnak a fiatal gazdákra. Az ösztönző erőt több oldalról is próbálják biztosítani. A fiatal gazdák támogatásának odaítélése során pozitív elbírálásban részesülnek a felsőfokú végzettséggel rendelkező mezőgazdasági tevékenységet folytatni kívánó fiatal gazdálkodók. Ez plusz motivációs tényező lehet a térség fiataljai számára a felsőfokú végzettség megszerzésében. Nagy előnyt jelent, hogy ezt a Dél-alföldi régióban több helyen is megtehetik (Szeged, Kecskemét, Szarvas, Gyula, Békéscsaba).

Amennyiben a végzett fiatalok nem kívánnak közvetlenül a mezőgazdaságban dolgozni, megtehetik ezt közvetve is, mégpedig a K+F, valamint biotechnológiai kutató helyeken, intézetekben ezzel is növelve az ágazatban a régió amúgy sem csekély szerepét.

Felhasznált irodalom

BERNÁT T. – ENYEDI GY. (1961): *A magyar mezőgazdaság termelési körzetei*, Budapest, Mezőgazdasági Kiadó

GURZÓ ET AL (1998): *A Dél-alföldi Régió területfejlesztési koncepciója*, I. kötet, Tervelemények, MTA Regionális Kutatások Központja, Alföldi Tudományos Intézet, Békéscsaba- Kecskemét- Szeged

Hivatkozások

A Dél-Alföld Régió Területfejlesztési Koncepció felülvizsgálata és Operatív Programblokk javaslatai (2005), MTA Regionális Kutatások Központja, Békéscsaba

Dél-alföldi Operatív Program (DAOP) (2007)

Dél-Alföldi Régió Agrárstruktúra és Vidékfejlesztési Stratégiai Program (1999)

Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (2008): *A mezőgazdaság fejlettségének regionális különbségei, változások a rendszerváltástól napjainkig*

Központi Statisztikai Hivatal (KSH): *Területi Statisztikai Adatbázis (TSTAR; 2000, 2010)*